

תאריך עדכון: 16.06.2021

שם מחלקה: תלמוד

שם ומספר הקורס: חכמי אשכנז בשלהי ימי הביניים 1350 -

1650

09-1083-01

שם הקורס באנגלית: The Sages of Late Medieval Ashkenaz and their
Literature (1350-1650)

שם המרצה: פרופ' ג'פרי וולף

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: שנתי

שנת לימודים: תשפ"ב

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

לשרטט את קווי תולדות יהדות ויצירתה בשלהי ימי הביניים ועד לערב העת החדשה. לעמוד על התמורות שעברה מורשת בעלי התוספות בעקבות תהפוכות גירוש צרפת והמגיפה השחורה, במיוחד תופעת המנהגים, התמסדות הרבנות המקצועית וגיבוש הפלפול התלמודי. לבחון את מפגש יהודי אשכנז עם תנועות הרפורמה הנוצריות והשפעת המפגש על מורשתם. להעריך את השפעת הקבלה והפילוסופיה על יהדות אשכנז ערב העת החדשה. לבחון את קווי הרצף והתמורה במרכז החדש בפולין וזיקתו ליהדות איטליה. להעריך את מוסד הישיבה בתקופה. לאפיין את פעילותם הספרותית של גדולי רבני פולין: הרב שלמה לוריא והרב משה איסרלש.

תוצרי למידה:

מעברם של יהודי אשכנז ממערב אירופה למזרח סלל את הדרך לתרבות האשכנזית המוכרת לנו היום. בתקופה זו התפתחו התכנים הדתיים והתרבותיים שקבעו את דפוסי התגובה הרבים והמגוונים למודרנה, לאמנציפציה, לחילון, להשכלה ואפילו לשואה. הקורס יגלה למשתתפים עולם יהודי שלא מרבים ללמוד אודותיו ויפתח אצלו הערכה לכושר ההסתגלות של היהדות לתנאים חסרי תקדים.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

במהלך המאה הי"ד, בעקבות גירושים ורדיפות, חל הקץ על יהדות אשכנז הקדמון. כמעט מיד החל תהליך של שיקום ושינוי ששינה את פניה ואת פני מורשתה. היהודים עברו מזרחה וניסו לשחזר את חייהם הרוחניים. התוצאה היתה פריחה תרבותית ודתית שהגיעה לשיאה במאה הט"ז, תור הזהב בפולין. קורס זה יעקוב אחרי שלבי מעבר זה, ברקעו הפוליטי והשלכותיו הדתיות, התרבותיות וההלכתיות. בין הנושאים מרכזיים שיידונו יהיו: משבר הסמכות הרבנית והמצאת הסמיכה הרבנית, ביסוס הרבנות המקצועית, שאלת סמכות המנהג, העימות עם הנצרות והרפורמציה הפרוטסטנטית, התהוות הפלפול התלמודי, המפגש עם הקבלה, הקמת המרכז החדש בפולין ומוסד וועד ארבע הארצות. תשומת לב מיוחדת תוקדש לפעילות המכוננת של חכמים כמו מהרי"ל, מהר"י קולון, הרב יוסף טוב ליפמן מוהלאוון, מהר"ל, הרב שלמה, לוריא ורבי משה איסרלש.

מהלך השיעורים:

הרצאה פרונטלית מלווה במצגות, סרטים, קבצי שמע ולימוד מקורות המופצים מראש.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
4-1	חרבן מרכזי התורה בצרפת וגרמניה ושיקומן		
8-5	עליית הפלפול והמנהגים		תמורות בעולם ההלכה ובשיטות הלימוד בישיבות
10-9	משבר הרבנות ופולמוס הסמיכה בצרפת	שו"תים נבחרים	עליית הרבנות המקצועית ושאלת סמכות רבנית בעידן אחרי המגיפה
14 - 11	עימות העדות והמסורות באיטליה	שו"תים נבחרים	
17-15	המפגש עם הקבלה והפילוסופיה		הפולמוס בין השכלתנות והמיסטיקה מגיעה לאשכנז ומתסיס חכמים וקהילות
18	ויכוח הגלגול בקנדיאה		דוגמא מרעשית לעימות בין מיסטיקה ושכלתנות ובין אשכנזים לספרדים.
20-19	יהודים מול הריפורמציה	חומר פולמוסי	נבדוק יחסי יהודים ונוצרים בתקופה
24-21	הישיבה האשכנזית		סדרי לימוד, מימון, דרכי

לימוד, יחסי תלמידים ורבנים		ותכניה	
		המרכז החדש בפולין	27-25
		סיכום	28

ג. דרישות קדם:

אין דרישות קדם לקורס זה. הקורס הוא גם פתוח כקורס כללי.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

נוכחות: השתתפות פעילה בשיעור היא חלק מהותי של הקורס. סטודנט יכול להחסיר שני שיעורים. במהלך כל סמסטר, בלי אישור. כל חיסרון נוסף יחייב את הסטודנט להציג אישורים קבילים.

קריאה חובה: חומר הביבליוגרפי הוא חלק מובנה של הקורס. פריטים בסיסיים יועלו למערכת המודל ויצוינו כחובה.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

הציון מורכב ממבחן שיתקיים בסוף הקורס שמהווה 100% מן הציון הסופי.

ו. ביבליוגרפיה:

שיעורים 1 – 4:

י' דינרי, חכמי אשכנז בשלהי ימיה"ב, ירושלים תשד"ם, עמ' 17 – 55, 190 – 250.
S. Kohn, 'The Black Death and the Burning of Jews,' *Past and Present* 196 (2007) 3-36

שיעורים 5 – 8:

מ' ברויאר, 'עליית הפלפול והחילוקים בישיבות אשכנז', ספר הזכרון למורנו הרב יחיאל יעקב וינברג, ירושלים תש"ל, עמ' 241-255.
י' יובל, 'ראשונים ואחרונים, Antiqui et Moderni: תודעת זמן ותודעה עצמית באשכנז', ציון נז(תשנב), 394-369.

שיעורים 9 – 11:

מ' ברויאר, הסמיכה האשכנזית, אסיף, ירושלים תשנ"ט, 65 – 105.

שיעורים 11 – 14:

ר' בונפיל, הרבנות באיטלחה בתקופת הרינסנס, ירושלים תשל"ט, 66 – 27 ; 135 - 172
J. Woolf, 'New Light on the Life and Times of Rabbi Joseph Colon Trabotto (Maharik),' *Italia*, 13-15(2001), 151-180.

שיעורים 15 – 17:

ג' וולף, 'פילוסופיה באשכנז בשלהי ימי-הביניים: עדות חדשה', דעת, 42 (תשנ"ט), עמ' 63-86.

שיעורים 18:

י' כ"ץ, 'יבום וחליצה בתקופה הבתר-תלמודית', תרביץ נא, א (תשמב) 59-106.
א' קופפר, 'לדמותה התרבותית של יהדות אשכנז וחכמיה במאות היד-טו'. תרביץ מב (תשלג) 113-147.

שיעורים 19-20:

ח"ה בן ששון, 'היהודים מול הריפורמציה', דברי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ד(תשכט), 5 - 55.

שיעורים 21-24:

מ' ברויאר, אהלי תורה, ירושלים תשס"ד, 29 - 39, 186 - 230.
א' רינר, 'תמורות בישיבות פולין ואשכנז במאות הט"ז-ה"י' והוויכוח על הפלפול, 'כמנהג אשכנז ופולין - ספר יובל לחנא שמרוק, ירושלים: מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשנ"ג, עמ' 9 - 80.

שיעורים 25-27:

החומר ייקבע בתחילת שנה"ל.